

“Οτι τὸ τῆς ψυχῆς ὄνομα κατηγορεῖται κατὰ τῶν διαφορῶν ἐν τοῖς ἐμφύχοις ψυχῶν οὐ συνωνύμως, ὡς κατὰ εἰδῶν γένος· τὸ γὰρ συνωνύμως κατηγορούμενον οὐδὲν μᾶλλον ἐστὶν ἐν τῷδε, ἢ τῷδε ἢ ἔλαττον ὧν κατηγορεῖται, οὐδ’ ἐστὶ τι πρῶτον τῶν ὑπ’ αὐτό. Ἐν δὲ ταῖς διαφοραῖς ψυχῶν οὐ τοιαύτη τάξις ἐστίν, ἀλλὰ κατηγορεῖται, ὡς τὸ σχῆμα τῶν πολυειδῶν σχημάτων, κατὰ κοινὸν ὄνομα· ἕτερον γὰρ ὅτι τὸ τρίγωνον πρῶτον ἐν τοῖς σχήμασι, καὶ μετ’ αὐτὸ τὸ τετράγωνον ἐφεξῆς, εἶτα τὰ ἄλλα ἐν τάξει· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν εἰδῶν ἢ δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἔχει, ὡς εἴρηται, ἀπὸ πρῶτου, τοῦ φυτικού, καθ’ εἶρμόν ἐπὶ τὰ ἄλλα ἢ προχώρησις· καὶ ὡς ἐν τῷ τετραγώνῳ δυνάμει τὸ τρίγωνόν ἐστίν, οὕτως ἐν τῷ αἰσθητικῷ τὸ θρεπτικόν, καὶ ὡς ἐν ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἢ ἀφῆ· οὔτε γὰρ αἰσθησίς ἐστι χωρὶς ἀφῆς ἄλλη, οὔτε τετράγωνον, μὴ τοῦ τριγώνου ὄντος, οὔτε ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἄνευ τῆς φυτικῆς· φυτικὴ δὲ ἐστὶν ἄνευ τῆς αἰσθητικῆς, ὡς καὶ ἀφῆ χωρὶς τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων σχημάτων τὸ τρίγωνον.”

“Οτι σκοπὸς τῆ φύσει καὶ ἔργον φυσικώτατον τοῖς ἐμφύχοις ἔσα τέλεια καθ’ αὐτὰ καὶ μὴ πεπηρωμένα μηδ’ ἐκ ταυτομάτου γινόμενα, ὡς οἱ σκώληκες καὶ ἔσα ἐξ ὕλης καὶ σήψεως, τὸ ὅμοιον ἑαυτῷ ποιεῖσαι, ὡς ἂν οὕτως ἅπαντα, ὡς οὖν τέ ἐστι, μετέχει τοῦ θεοῦ τῷ ἀϊδίῳ πως εἶναι· τό τε γὰρ θεῖον τῷ ἀϊδίῳ εἶναι οὐσίωται· καὶ τὰ ἐμφυχα τοῦ ἀεί πως εἶναι ἐφίεται, καὶ τοῦτο τέλος ἐστὶ τῆ φύσει περὶ αὐτῶν. Τὸ δὲ τέλος διττόν· τὸ μὲν οὖν, ὡς τῷ οἰκοδόμῳ τέλος ἡ οἰκία· τὸ δὲ ὅ, ὡς ὁ ἄνθρωπος· τοῦ γὰρ ἀνθρώπου χάριν ταύτην οἰκοδομεῖ. Ἀδύνατον δὲ ἐν τοῖς φθαρτοῖς φύσει κοινωνεῖν τῷ θεῷ τῆς ἀϊδιότητος ἀπλῶς, τῆ διαδοχῆς τοῦτο μηχανᾶται ἡ φύσις, καὶ ἕκαστον μὲν ἀριθμῷ ἐν ὄν, οὐκ ἐστὶν ἀεί· ποιεῖ δὲ ὅμοιον ἑαυτῷ, ἄλλο μὲν τῷ ἀριθμῷ δηλονότι, ταυτὸν δὲ τῆ φύσει καὶ τῷ εἶδει, καὶ οὕτως ἑαυτῷ τὴν μετουσίαν οἰκονομεῖ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ θεοῦ καὶ ἀϊδίου. Ὅργανον δὲ τῆς τοιαύτης διαδοχῆς τὸ σπέρμα· ἀρχὴ δὲ καὶ αἷτιον προσεχές ἢ ψυχὴ. Καὶ ἐστὶν ἐν τοῖς ἐμφύχοις αἷτιον ἢ ψυχὴ πᾶσι τοῦ αἰτίου τρόποις πλὴν τοῦ ὕλικου· εἰδικόν μὲν γὰρ ἐστὶν αἷτιον, ὅτι τοῖς ζῴοις τὸ ζῆν διὰ τὴν ψυχὴν ἐστὶν· | διὰ δὲ τὸ ζῆν τὸ εἶναι· τὸ δὲ εἶναι διὰ τὸ εἶδος ἐστὶν ἐκάστῳ τῶν ὄντων· τελικόν δὲ, ὅτι ἡ φύσις ἐνεκα τῆς ψυχῆς πάντα ἐν τοῖς ἐμφύχοις ποιεῖ, τοῖς σώμασι καὶ τοῖς περὶ αὐτὰ πᾶσιν ὡς ὄργανοις χρωμένῃ· ποιητικόν δὲ, ὡς ἐξ αὐτῆς οὔσης τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως. Κινουνται γὰρ τῷ ψυχῆν ἔχειν τὰ ζῴα, καὶ ἂ μὴ κινεῖται κατὰ τόπον ἀλλοιοῦται καὶ μειοῦται καὶ αὔξει, ἂ τῆς κινήσεως ἐστὶν εἶδη τῆς ἀπλῶς λεγομένης· καὶ ἡ αἰσθησίς αὐ ἀλλοίωσίς τις ἐστὶν· ἀλλοιοῦται γὰρ τὸ αἰσθανόμενον ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ· ἢ δὲ αἰσθησίς διὰ τὴν ψυχὴν ἐστίν.”

“Οτι τῷ περὶ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς λόγῳ καὶ ὁ περὶ τῆς τροφῆς προ-

σίγκων ἐστί. Δοκεῖ τοίνυν τροφή εἶναι τὸ ἐναντίον τῷ τρεφομένῳ, ὡς τῷ πυρὶ τροφή τὸ ὕδωρ ἐστίν, ἤγουν τὸ ὑγρόν, οἷον τὸ ἐλαϊῶδες, εἰ καὶ μὴ τὸ ἀνάπαλιν διὰ τὸ τὰ ἀυλότερα τρέφεσθαι ὑπὸ τῶν ὑλικωτέρων· πῦρ δὲ ὕδατος ἀυλότερον. Κυρίως δὲ τὸ τρέφεσθαι ἐν τοῖς συνθέτοις καὶ ὑπὸ τῶν συνθέτων ἐστίν, οὐκ ἐν τοῖς ἀπλοῖς καὶ ὑπὸ τῶν ἀπλῶν. Ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν ἐκ τῶν ὁμοίων λέγουσιν εἶναι τὴν τροφήν, ὡς καὶ τὴν αὔξησιν· αὔξει γὰρ σὰρξ προσθέσει σὰρκός, καὶ ὄστον ὄστον ὁμοίως προσθέσει, οὕτω δὲ καὶ τοῖς ὁμοίοις τρέφεσθαι τὰ τρεφόμενα, εἴπερ ἢ αὔξησις τῆ τροφῆ γίνεται· οἱ δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων εἶναι λέγουσι τὴν τροφήν, ὡς τῆ πέψεαι μεταβάλλοντων τῶν τροφίμων, ἄρτου δηλονότι ἢ βρώματος ὄτουον, καὶ γινομένων ὑπερ τὰ τρεφόμενα, ἢ δὲ μεταβολῆ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐστίν εἰς τὸ ἐναντίον, δεῖ λέγειν ὡς, εἰ μὲν τὸ ἄπεπτον λέγοι τις τροφήν, ἀληθεύουσιν οἱ ἐξ ἐναντίου τρέφεσθαι λέγοντες· ἢ γὰρ ἄπεπτον, μεταβάλλει ἐκ τοῦ ἐναντίου πεψθὲν εἰς τὸ οἰκείον τῷ τρεφομένῳ σώματι. Εἰ δὲ τὸ πεπεμμένον καὶ προσκριθὲν λέγοι τροφήν, ἀληθεύουσιν οἱ ἐκ τῶν ὁμοίων τρέφεσθαι λέγοντες· ἢ γὰρ ὁμοιον, τῆ πέψει μεταβληθὲν προσεκρίθη τῷ τρεφομένῳ. Τὸ τρέφεσθαι δὲ κυρίως τοῖς ἐμψύχοις ἀρμόττει· τὰ δ' ἄλλα τρέφεσθαι λέγονται κατὰ συμβεβηκός, ἃ συμβέβηκε τῷ τρεφομένῳ, οἷον τὸ λευκόν, ἢ τὸ τρίπηχυ καὶ τὸ πῦρ, οὐκ ἂν εἰκότως λέγοιτο τρέφεσθαι, ἄψυχον ὄν.

Ὅτι τὸ τρέφον τὴν οὐσίαν σώζει τοῦ τρεφομένου, ἢ ἐστὶν εἶδος καὶ οὐσία τις, ὃ, τίποτε ἐστὶ τὸ τρέφον· ἢ δὲ ποσόν ἐστὶ, πρόσθεσιν καὶ αὔξησιν ἐμποιεῖ. Ὡς ἄλλο οὖν καὶ ἄλλο θεωρεῖται ἢ τροφή καὶ τὸ αὔξη-
 f. 212 τικόν, καὶ ἄλλης καὶ ἄλλης δυνάμεως ψυχικῆς | συναίτιον, καὶ οὔτε ἅμα
 25 ἐνεργοῦσιν ἐν τῷ ἐμψύχῳ, οὔτε ἀεὶ ἀμφότερα. Ἀεὶ μὲν γὰρ τρέφεσθαι δεῖ τὸ ἐμψυχον, εἰ μέλλοι σώζεσθαι τῆ τροφῆ· οὐκ ἀεὶ δὲ αὔξει τῆ προσθέσει, ἀλλὰ καὶ φθίνει. Καὶ μὴν καὶ γεννητικόν ἐστὶν ἢ τροφή καὶ οὐσιοποιόν οὐκ αὐτοῦ τοῦ τρεφομένου, ἀλλὰ τοῦ παρ' αὐτοῦ γεννωμένου· περίττωμα γὰρ τῆς τροφῆς τὸ σπέρμα· ὥστε τί μὲν θρεπτικόν τῆς ψυχῆς
 30 δυνάμις ἐστὶν ἐν τῷ ἐμψύχῳ οἷα σώζειν αὐτό τε καὶ τὸ οἰκείον εἶδος· ἢ δὲ τροφή, παρσκευὴ τῆ, τοιαύτη δυνάμει εἰς τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, τῆς στερηθεῖσαν ἀδύνατον οὕτ' ἐνεργεῖν, οὕτ' εἶναι λοιπόν· οὐ γὰρ οἷον τε τὴν ποιητικὴν δυνάμιν ἄνευ τῆς προσηκούσης ἐνεργεῖν ὕλης. Καὶ ἐστὶ τρέφον μὲν ἢ θρεπτικὴ ψυχὴ, τρεφόμενον δὲ τὸ ἐμψυχον· ὧ δὲ τρέφεται, ἢ
 35 τροφή. Ἐπεὶ δὲ πάντα δίκαιον ἀπὸ τοῦ τέλους προσαγορεύειν, δεῖ μάλ-
 λον γεννητικὴν τὴν τοιαύτην καλεῖν ψυχὴν ἢ δυνάμιν ἢ φυλακτικὴν· φυλάττει γὰρ ἔνεκα τοῦ προάγειν ὁμοίον, ὃ ἐστὶ τὸ γεννᾶν. Δυσὶ δὲ τὸ ἐμψυχον χρῆται, οἷς τρέφει, τῆ τε ἐνούσῃ εἰς τοῦτο δυνάμει, ὡς κινούσῃ μόνον, καὶ τῷ κατὰ φύσιν θερμῷ ὡς κινουμένῳ μὲν ὑπ' αὐτῆς, κινουμένῳ
 40 δὲ τὴν τροφήν καὶ τὰ ὑπουργὰ τοῦ σώματος μόρια· οὔτε δὲ θρέψειεν ἂν

ἢ τροφή ἄνευ τοῦ πεφυθῆναι, οὔτε πέψις ἂν γένοιτο ἄνευ τοῦ θερμοῦ κινουόντος καὶ μεταβάλλοντος. Διὸ καὶ πάντα τὰ ἔμψυχα τοῦ θερμοῦ μετέχει, καὶ ἔοικεν ἢ μὲν δύναμις αὕτη τῆς ψυχῆς τῇ χειρὶ οὔση συμφύτῳ καὶ κινούσῃ μόνον, τὸ δὲ θερμὸν τῷ πηδαλίῳ κινουμένῳ μὲν ὑπὸ τῆς χειρὸς, κινουόντι δὲ ὑπουργικῶς τὸ πλοῖον.

Ὅτι ἡ αἰσθησις κοινῇ πάσα συμβάνει ἐκ τοῦ κινεῖσθαι καὶ πάσχειν ὑπὸ τῶν ἔξωθεν αἰσθητῶν· ἐστὶ γὰρ τις ἀλλοίωσις ὑπ' αὐτῶν αὐτῇ, πρόσκειται δὲ τὸ ἔξωθεν διὰ τὴν αἰσθησιν, καίτοι αἰσθητῶν ὄντων, μὴ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν αἰσθητηρίων αὐτῶν· αἰσθητὰ δὲ ὡς ἐκ τῶν συγκειμένων συγκείμενα αὐτὰ τοῖς ἄλλοις αἰσθητοῖς ὁμοίως. Οὔτε γὰρ ἡ ὀπτική δύναμις τοῦ ὀφθαλμοῦ αἰσθάνεται καὶ τῶν αὐτῷ ὑπαρχόντων, οὔτε ἡ ἀφή τῆς ὑπουργικῆς σαρκὸς αἰσθάνεται πρὸς τὴν αἰσθησιν τῶν ἔξωθεν ἀπομένων. Τοῦτο δὲ οὕτως ἐστὶ, διότι δύναμις ἐστὶν ἡ αἰσθητική δύναμις ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις· πρόεισι δὲ εἰς ἐνέργειαν | ὑπὸ τῶν ἰ. 212 ἔξωθεν αἰσθητῶν κινηθεῖσα, ὧν δὴ που καὶ ἀντιλαμβάνεται προσπιπτόντων αὐτῇ ὑπ' αὐτῶν καὶ τὸ ἐνεργεῖα εἶναι λαβοῦσα. Καὶ τὸ καυστὸν γὰρ οὐκ ἂν ποτε καυθεῖη ὑφ' ἑαυτοῦ, καίτοι τὴν τοῦ καυθῆναι ἂν δύναμιν ἔχοντος, μὴ τοῦ πυρὸς ἔξωθεν προσπελάσαντος αὐτῷ.

Ὅτι ἡ αἰσθησις, ἢ μὲν δύναμις μόνον ἐστὶν, οὐκ ἂν κινεῖτο ὑπὸ τοῦ ὁμοίου· πεπονθυῖα δὲ ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁμοίου κινεῖται λοιπόν, καὶ ὁμοιότητι τινι πρὸς αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ προσειλημμένη, αὐτοῦ ἀντιλαμβάνεται, καὶ τότε κυρίως ἐστὶν ἐνεργεῖα αἰσθησις, πρότερον ἀτελεῖ ἐνέργειαν ἔχουσα, κρείττω μὲν τῆς ψιλῆς δυνάμεως, οὔτω δὲ ἐνεργοῦσαν ἢ πέφυκεν. Τὸ γὰρ δύναμις διχῶς· ὁ γὰρ ἄνθρωπος λέγεται δύναμις ἐπιστήμων, καὶ μηδεμίαν πῶ ἔχων ἔξιν πρὸς ἐπιστήμην, ἀλλ' ὡς φυσικὴν μόνον ἐπιτηδειότητα ἔχων πρὸς ἐπιστήμην, ἣν ψιλὴ λέγοιτο ἂν δύναμις ταύτην καὶ τῇ πρώτῃ ὕλη προσεῖναί φασιν. Λέγεται δὲ δύναμις ἐπιστήμων καὶ ὅταν ἔχων τὴν ἐπιστήμην, μὴ ἐνεργῆ κατ' αὐτήν· ἐνεργῶν δὲ ποτε κατὰ τὴν προσειλημμένην ἔξιν, ἐντελεχεία καὶ κυρίως ἐπιστήμων ἐστὶν. Καὶ ἢ μὲν ἐκ τοῦ προτέρου δύναμις προχώρησις ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐστὶν. ἢ γουν ἐξ ἀγνοίας εἰς ἐπιστήμην· ἢ δ' ἐκ τοῦ δευτέρου δύναμις, ἐκ τοῦ ὁμοίου. Δεῖ γὰρ ὁμοίαν τῇ ἔξει τὴν ἐνέργειαν εἶναι ὡς τέλος αὐτῆς καὶ οὐ ἔνεκα. Οὔτω δὲ διττόν ἐστι καὶ τὸ πάσχειν, ἢ τὸ ἀλλοιοῦσθαι, ἢ τὸ τελειοῦσθαι. Οὔτω δὴ καὶ δύναμις αἰσθητικὸν διχῶς δύναται λέγεσθαι· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς τὸ σπέρμα· ἕτερον δὲ τρόπον, ὡς τὸ ζῶον. Καὶ δύναμις ἐπιστήμον ὁμοίως διχῶς λέγεται· ἓνα γένετρόπον, ὡς τὸ παιδίον· ἄλλον δὲ τρόπον, ὡς ὁ μὴ ἐνεργῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἢ μὲν προτέρα δύναμις ψιλὴ ἐστὶν, ὡς εἴρηται, ἢ διαφέρει τὰ πεφυκότα τῶν μὴ πεφυκότων· ἢ δὲ δευτέρα ἀτελής ἐστὶν ἐνέργεια, ἢ διαφέρει τὰ τῆς ἔξιν ἔχοντα καὶ μὴ ἐνεργοῦντα τῶν κατὰ τὴν ἔξιν ἐνεργούντων. Διαφορὰ

δὲ ἐστὶν ἐν τῷ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης παραδείγματι αὕτη·
 ὅτι ἢ μὲν αἰσθησις ἐν τοῖς ἔχουσιν δεῖται μὲν ἔξωθεν αἰσθητῶν πρὸς τὸ
 ἐνεργεῖν διὰ τὸ πεφυκέναι τοῦ μερικοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι· οὐ γὰρ ἐστὶ
 τῶν καθόλου ἢ αἰσθησις· ἢ δὲ ἐπιστήμη ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐκ τῶν ἐκτεθη-
 6 σαυρισμένων καθόλου νοητῶν εἰδῶν ἐνεργεῖ βουλευθεῖσιν, καὶ οὐκ ἔχει
 τινὰ τῶν ἔξωθεν χρεῖαν· οἷον νοεῖν μὲν ἔχοντας τὴν ἔξιν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν·
 f. 213 | αἰσθάνεσθαι δὲ καὶ τὴν ἔξιν ἔχοντας οὐκ ἄλλως, ὅτι μὴ ἔξωθεν καὶ
 ὑπὸ τῶν ἐμπιπτόντων ἐκάστω αἰσθητῶν. Καὶ μὴν καὶ αὐτὰ αἰ ἐπιστή-
 μασι αἰ μὴ μόνον εἰσὶ θεωρητικά, ἀλλὰ καὶ περὶ πρακτὰ ὀρῶνται καὶ
 10 ποιητικά· εἰσιν, ὡς αἰ τῶν πολιτικῶν καὶ μηχανικῶν, καὶ αὐτὰ ὅθι οὐκ
 ἀρκοῦνται τῇ οἰκῶθεν ἔξει πρὸς τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ δεόνται
 τινῶν ἔξωθεν· εἰσὶ γὰρ αὐταῖς αἰσθητὰ καὶ μερικὰ τὰ ὑποκείμενα, ἐν
 οἷς ἐνεργοῦσιν.

Ὅτι τὰ αἰσθητὰ, τὰ μὲν καθ' αὐτὰ, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκός· τῶν δὲ
 15 καθ' αὐτὰ τὰ μὲν κοινὰ, τὰ δὲ ἴδια ἐκάστη αἰσθήσει, οἷον καθ' αὐτὸ μὲν
 τῇ ὄρασει αἰσθητὸν τὸ χρῶμα, καὶ ὁ ψόφος ἀκοῆς, καὶ οἱ χυμοὶ τῇ γεύσει·
 κοινῶς δὲ αἰσθητὰ πέντε· κίνησις, ἡρεμία, ἀριθμὸς, μέγεθος, σχῆμα·
 τούτων γὰρ τὰ μὲν πλείοσιν αἰσθήσεσιν αἰσθητὰ, τὰ δὲ πάσαις καὶ οὐ
 μιᾷ μόνῃ. Κίνησις μὲν καὶ ἡρεμία πάσαις αἰσθητὰ· ἐκάστη γὰρ αἰσθησις
 20 τῶν ἰδίων αἰσθητῶν εἴτε κινουμένων, εἴτε ἡρεμούντων αἰσθάνεται. Καὶ ὁ
 ἀριθμὸς δὲ ὁμοίως πάσαις αἰσθητός· ἢ, τε γὰρ ὄρασις ὅποσα τῷ ἀριθμῷ
 ὀρᾷ, αἰσθάνεται, καὶ ἡ ἀκοή, ὅποσα ἀκούει, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως.
 Τὸ δὲ μέγεθος ὄρασει καὶ ἀφῆ, μόνον αἰσθητόν, καὶ τὸ σχῆμα ὡσαύτως.
 Ἴδια δὲ αἰσθητὰ ὄρασει μὲν τὸ χρῶμα, καὶ οὐδεμιᾷ ἄλλῃ, οὗ ὅθι χρώματος
 25 ἐπιτυχάνει· ἢ δρασις κατὰ φύσιν ἔχουσα καὶ μὴ ἐμποδιζομένη νόσφ, ἢ
 θέσει τοῦ ὀρατοῦ, ἢ ἀμέτρῳ διαστάσει αὐτοῦ· μέτρον γὰρ ἐστὶ τῶν ὀρατῶν
 ὑπὲρ ὃ οὐ δύνανται ὀρασθαι. Οἱ δὲ ψόφοι τῆς ἀκοῆς ἴδιον· οὐκ αἰσθάνον-
 ται δὲ ἅμα ἢ, τε ὄψις καὶ ἀκοή. Καὶ ὃ τί ποτε εἰσὶ κατ' οὐσίαν τὰ ἴδια
 αἰσθητὰ, καὶ ποῦ εἰσιν; εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός, οἷον ὅτι ἄνθρωπος τὸ
 30 ὀρώμενον, ἢ ψοφοῦν, ὅτι ἐν γῆ, κεῖται ἢ πέτρα. Τὰ δὲ ἴδια τῇ ἀφῆ αἰσ-
 θητὰ οὐχ ἐνὶ ὀνόματι κοινῶς ὀνομάζονται, ὡς εἶχεν ἐν τῇ ὄψει τὸ χρῶμα,
 καὶ ἐν τῇ ἀκοῇ ὁ ψόφος, καὶ τῇ γεύσει ὁ χυμός. Εἰσὶ δὲ ἀπτά τὸ μαλα-
 κὸν καὶ σκληρόν, τὸ ψυχρὸν καὶ θερμόν, τὸ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν καὶ τ' ἄλλα.
 Μᾶλλον δὲ ἐστὶν αἰσθήσει ἐκάστη τὸ ἴδιον ἢ τὸ κοινὸν αἰσθητόν. Κατὰ
 35 συμβεβηκός δὲ αἰσθητὰ εἰσιν ὑφ' ὧν οὐκ ἐστὶν ἀνάγκη πάσχειν ὀπθοῦν
 τὸ αἰσθητικόν, ἢ αἰσθητικόν· οὐ γὰρ ὀρᾷ τὸν υἶν τοῦ Διάρρους καὶ τὸν
 τοῦ Σωφρονίσκου ἢ δρασις προὔργου, ἀλλὰ τὸ λευκὸν καὶ μέλαν· κατὰ
 συμβεβηκός δὲ καὶ οἷς ταῦτα συμβέβηκεν, εἴτε τῷ υἶθι τοῦ Διάρρους, εἴτε
 τῷ τοῦ Σωφρονίσκου.

f. 213* Ἐφεξῆς διαλαμβάνει | περὶ ἐκάστου αἰσθητοῦ προὔργιαίτερον. Ὁρατὸν

μὲν οὖν φησὶν αὐτὸ τὸ χρῶμα καθ' αὐτό, ἦτοι ἡ κεχρωσμένη ἐπιφάνεια καθ' αὐτὴν ὁρατή· καθ' αὐτὴν δέ, ὡς οἰκοθεν ἔχουσα τὸ ὁρατὸν εἶναι· κινεῖ γὰρ αὐτὴ τὸ ἐνεργεῖα διαφανές, ἦτοι τὸ συνὸν τῷ φωτὶ, καὶ δι' αὐτοῦ πελάζει τῇ ὄψει, καὶ ἐν τῷ φωτὶ ὁρατὸν ἐστὶ τὸ χρῶμα, καὶ ἄλλως, οὐ. Διαφανές δέ ἐστὶν ὁ, μὴ καθ' αὐτὸ ὁρατὸν ὄν, ὁρατὸν γίνεται δι' ἀλλότριον 5 χρῶμα, τουτέστι δι' ἀλλότριον καὶ ἔξωθεν γινόμενον φῶς, ὡς ἔχει ὁ ἀήρ καὶ τὸ ὕδωρ καὶ ἡ ὕελος καὶ τὰ τριῶντα, πρὸ πάντων δὲ τὸ οὐράνιον σῶμα, ὃ καὶ αἰθερίον λέγεται καὶ αἰθερὶ ἐνεργεῖα διαφανές. Φῶς δέ ἐστὶν ἡ ἐντελέχεια τοῦ διαφανοῦς, ἡ διαφανές, τουτέστιν ἡ φωτὸς ἐστὶ δεκτικόν. Ἐν ᾧ δὲ τὸ φῶς ἐνεργεῖα ἐστίν, ὅταν παρῆ, ἐν τούτῳ, τοῦ φωτὸς ἀπόντος, 10 σκότος ἐστίν. Οὐ σῶμα δὲ ἐν τῷ διαφανεῖ τὸ φῶς· οὔτε γὰρ σῶμα διὰ σώματος χωρεῖ, οὔτε δύο σώματα ἅμα εἶναι δύνανται, οὔτε ἀπορροή τις σώματος ἐστίν· καὶ αὕτη γὰρ σῶμα· ἀλλ' ἐνεργεῖα τοῦ φωτιστικοῦ σώματος ἀσώματος, εὐθύς τε παρούσα καὶ ἅμα τε πάρεστι καὶ ἅμα πληροῖ τὸν περιέχοντα ἀέρα, τὸ διαφανές τουτο ὁηλονότι. Καὶ εἰ δεκτικόν ἐστὶ 15 χρώματος τὸ ἄχρουν, ἄρα τὸ διαφανές· εἰ δ' εἶχε χρῶμα, ἀντέφρατταν ἂν τῷ ἔξωθεν ἐμπίπτοντι χρώματι.

Ὅτι ἐνίων ἐν νυκτὶ ὀρωμένων διὰ τὸ πυρῶδες τὸ ἐν αὐτοῖς ἄτονον ὄν καὶ τῷ τῆς ἡμέρας φωτὶ κατακαλυπτόμενον καὶ ἐν νυκτὶ μόνον ὀρώμενον, τὰ χρώματα αὐτῶν οὐκ ἐν τῇ νυκτὶ ὀρῶνται, ὡς αἱ πυρῶδεις 20 λαμπρότητες, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ μόνον, ὡς μύκητες, παγολαμπίδιον καὶ κέρατά τινα καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ λεπίδες ἰχθύων καὶ σεσημμένα ξύλα.

Ὅτι σημεῖον τοῦ κινητικὸν εἶναι τοῦ διαφανοῦς ἐνεργεῖα τὸ χρῶμα, ὅτι ἐὰν ἐπιτεθῆ τι χρῶμα ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐχ ὁράτα· διὰ τὸ δεῖν ἐν μέσῳ τῶν τε ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ χρώματος εἶναι τὸ διαφανές, 25 καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ ὁρατὸν διαπορθμεύεσθαι, τουτέστι τὸ χρῶμα. Ὅθεν ὁ Δημόκριτος οὐ καλῶς λέγει ὡς εἰ ἦν μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ οὐρανοῦ κενόν, καὶ μύρμηκα ἂν αὐτὸν ἐράσθαι ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ κινούμενον· τούναντίον γὰρ, εἰ κενόν ἦν, οὐ δὴ τὸ διαφανές ἂν ἦν· ἄνευ δὲ αὐτοῦ, οὐδὲν ἂν ἐωρᾶτο, ὡς ἐπὶ τοῦ χρώματος τοῦ ἐπιτεθε- 30 μένου τῷ ὀφθαλμῷ εἴρηται· τί γὰρ τούτου γένοιτ' ἂν ἐγγύτερον; Ἀλλὰ δι' αὐτὸ μᾶλλον οὐχ ὁρᾶ ὁ ὀφθαλμός, μὴ ὄντος τοῦ διαφανοῦς μεταξὺ τοῦ τε ὀφθαλμοῦ καὶ τοῦ ὁρατοῦ, οὐδ' αὐτὸ ἐρᾶ τὸ ἐπιτεθείμενον χρῶμα. f. 214

Ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ψόφων καὶ ἐπὶ τῆς ὁσμῆς ὁμοίως τοῖς ὁρατοῖς γίνεται. Εἰ γὰρ τῷ πόρῳ τῶν ὠτων ἐπιτεθεῖεν οἱ ψόφοι, καὶ τῷ πόρῳ 35 τῶν ῥινῶν αἱ ὀσμαι, οὐκ ἂν ἀντιλάβοιντο αὐτῶν ἡ ἀκοή καὶ ἡ ὀσφρησις, ἀλλὰ δεῖ μεσιτεύειν, ὡς ἐπὶ τῆς ὀράσεως καὶ τῶν χρωμάτων τὸ διαφανές, οὕτως ἐπὶ τούτων τὸ διηχές καὶ τὸ διόσμον τοῦ ἀέρος, οὕτω καλουμένου τῇ ὑπουργίᾳ κἀνταῦθα προσφόρως. Ἰπουργεῖ δὲ πρὸς ταῦτα καὶ τὸ ὕδωρ τοῖς ἐνύδροις ζώοις· τούς τε γὰρ ψόφους ἐκτρέπεται καὶ αὐτὰ φόβῳ καὶ 40

ταῖς ὀσμαις εἰς τὰ θελέατα ἔλκεται. Ὅσα δὲ ἀναπνέοντα ὀσμάται, οὐκ ὀσφραίνεταί ἐν τοῖς ὕδασι. Ἐπεὶ δὲ ὁ ψόφος πληγῆ, ἐστίν, δεῖ εἶναι μὲν τὸ πληττον σῶμα, εἶναι δὲ τὸ πληττόμενον, τὴν ἀκοήν δηλονότι ἢ τὸ ἀκουστικόν, εἶναι δὲ καὶ τὸ μεταξύ, τὸ διήχες δηλονότι, ἃ φησι τινός, 6 καὶ πρὸς τι, καὶ ἐν τίνι, δι' ὧν τὸν ψόφον γίνεσθαι. Καὶ δυνάμει μὲν εἰσὶ ψοφητικά, ψοφούντα δὲ ἐνεργεῖα τὰ ψοφεῖν πεφυκότα· ταῦτα δὲ εἰσὶ τὰ στερεὰ καὶ σκληρὰ καὶ λεία καὶ κοίλα. Ἐρῖα δὲ καὶ σπόγγοι, μαλακὰ ὄντα καὶ μὴ λεία, οὐ δύνανται ψοφεῖν· οὐδὲ γὰρ πλήττουσι τὸν ἀέρα, αὐτοῦ τε κατατεμνομένου ὑπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς κοιλοτήτων καὶ τῆς αὐτῶν 10 μαλακότητος συνιζανούσης. Ἐὰ δὲ ψοφούντα πολὺν ἀθρόον καὶ ἀμερίστως ἐπιλαμβάνοντα τὸν ἀέρα πλήττει τε καὶ οὕτω ψοφεῖ. Δεῖ δὲ εἶναι καὶ τὴν πληγῆν ἀθρόαν, ἵνα μὴ κατὰ βραχὺ διαθρυπτόμενος καὶ διαρρέων ἄψοφος ᾖ· διὸ δὴ καὶ πλάτος δεῖ ἔχειν τὰ πλήττοντα καὶ μὴ εἰς ὀξύ λήγοντα εἶναι, ὡς ἂν ἀθρόον ἐμπίπτοντα πολὺν ἐπιλαμβάνη τὸν πληττό- 16 μενον ἀέρα· καὶ ἐν τοῖς κοίλοις δὲ ὡς ἐν εἰρηκτῇ κατακλειόμενος καὶ ἀνακλώμενος πρὸς ἑαυτὸν ταῖς πληγαῖς τῷ μὴ ἔχειν διολισθησῆσαι, πολὺ τε καὶ ἐπὶ πλείστον ἴχθει τῷ πλείους γίνεσθαι τὰς ἀνακλάσεις, ὡς ἐπὶ χαλκαίων καὶ κυμβαίων γίνεται· Ἐπι, ὡς ἐπὶ τοῦ φωτός ἢ ἀνάκλασις γίνεται, οὕτω καὶ ἡ ἴχθω ἀνακλάται, τοῦ πεπληγότος ἀέρος εἰς λεία καὶ 20 στερεὰ ἐμπίπτοντος ἀντιφράττοντα, καὶ τότε διάδηλος γίνεται· ἄλλως δὲ λανθάνει· ἢ ἴχθω γινόμενη. Καὶ ἑαυτοῦ γὰρ οὐδεὶς ἂν ἤκουε φωνοῦντος πρὸς ἄλλον, εἰ μὴ ἀνεκλάτο πρὸς αὐτὸν ὁ πληττόμενος ἀήρ ὑπὸ τῆς φωνῆς.

Ὅτι· τρόπον τινὰ οὐκ ἀλόγως ἔλεγον οἱ τὸ κενὸν αἷτιον λέγοντες 1. 214^v | τῶν ψόφων καὶ τῆς φωνῆς, ὅτι μὲν εἶναι τὸ κενὸν ἐφρόνουν ἀμαρτάνοντες, 25 ὅτι δὲ τὸ κενὸν ἀντὶ τοῦ ἀέρος τιθέμενον κύριον ἔλεγον τὸν ψόφον εἶναι καὶ τῆς φωνῆς, καλῶς λέγοντες· ὁ γὰρ ἀήρ, ὅν ἐτίθουν ὡς κενόν, αἷτιος τούτων, μᾶλλον δὲ συναίτιος ὡς διαφορημευτικός αὐτῶν· οὐ γὰρ αὐτὸ ἐγεγόνει ψιθυρὸς ὢν καὶ εὐδιάθρυπτος, ἀλλὰ τὸ μὲν ψοφητικόν, ὡς εἴρηται, σκληρόν τε καὶ λείον ὄν, κινεῖ τὸν ἀέρα τῇ πληγῇ· ὁ δὲ, ἂν 30 συνεχῆς ᾖ καὶ μὴ διατεθρυμμένος τῇ σφοδρότητι τῆς πληγῆς, συνεχῆς μᾶλλον καὶ συμφυῆς γινόμενος κινούμενος οὕτω συμπίπτει τῷ ἐν τοῖς ὕδασι ἀέρι κατὰ τὴν μήνιγγα φυσικῶς ἐντεθρησαυρισμένῳ ἐκεῖ καὶ τοὺς ψόφους αὐτῷ διαδίδωσιν· ὁ δὲ, κατὰ διάδοσιν δεξάμενος, διαφορημεύει διὰ τῆς μήνιγγος εἰς τὸ ἐν τοῖς ὕδασι αἰσθητικὸν πνεῦμα, αὐτὸς ἀκί- 35 νητος ὢν καθ' αὐτὸν καὶ ἤρεμος καὶ μὴ σεσεισμένος, ἵνα δύνηται καθαρῶς παραπέμπειν τῇ αἰσθήσει τὰ ἔξωθεν ἐμπίπτοντα. Δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἐν ὕδατι τῶν ζώων ὄντων, βόμβων αἰσθησις αὐτοῖς γίνεται· διακομίζονται γὰρ οἱ βόμβοι τῷ ὕδατι· τὸ δὲ ἄπτετα· τοῦ ἐμφύτου τῇ ἀκοῇ ἀέρος οὐ συνεχῆς γινόμενον αὐτῷ, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀέρος εἴρηται, ἀλλ' ἀπτό- 40 μενον μόνον· εἶτα δι' αὐτοῦ τοῦ ἐμφύτου τῇ ἀκοῇ ἀέρος ἐπὶ τὴν αἰσθησίν

παραπέμπονται. Εἰ δὲ εἰσέρχεται τὸ ὕδωρ εἰς τὴν αἰσθησιν μετὰ τοῦ
 βόμβου, ἐβλάπτετο ἂν τὸ αἰσθητήριον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἕλικες ἐν τοῖς
 ὤσιν εἰς ἀποτροπὴν τῶν ἐκπίπτειν ἐξωθεν δυγαμένων, ὕδατος ἢ τινος τοι-
 ούτου, καὶ βλάπτειν· ὡσπερ καὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ ὑγρὸν, διαφανὲς
 ὄν, δέχεται μὲν ὑπὸ τοῦ ἐκτὸς διαφανοῦς τὸ ὄρατόν, παραπέμπει δὲ πρὸς
 τὴν ὄρασιν· ἀλλ' ἔχει καὶ αὐτὸ ὑμένας τινὰς εἰς σκέπην, ὡς τὰ ὠτα τοὺς
 ἕλικας ἐκ τῶν ἐξωθεν βλαβερῶν ἀσφαλιζομένους· καὶ ὡσπερ ὁ περὶ τὴν
 κόρην χιτῶν ἀσθενῶν προσίσταται τῇ ὀπτικῇ δυνάμει, οὕτω καὶ ἡ μῆνιγξ
 παθοῦσα τῇ ἀκοῇ· διὰ φραγμα γὰρ ἐστὶ τοῦ συμφυοῦς καὶ ἐντεθησαυρισ-
 μένου τῇ ἀκοῇ ἀέρος. Ἔστι δὲ οὗτος μεταβατικῶς μὲν ἀκίνητος, ζωτικῶς
 δὲ κινούμενος ἐν ἑαυτῷ τῇ τῶν μορίων κινήσει, καὶ αἰεὶ κινούμενος οὕτω
 ὡς καὶ τὰ ἐν ἀέρι ζύσματα καὶ ἐν ταῖς νηνεμίαις ὁράται κινούμενα ἐν
 τῷ φωτὶ καὶ ταῖς ἀκτίσι ταῖς διὰ τῶν ὀπῶν εἰσιούσαις. Ὅτι δὲ οὕτω
 κινεῖται, δῆλον ὡς ἐπιτιθεμένων τοῖς ὤσι δακτύλων, ἤχος ἐνδον ἐστὶ, καὶ
 τοῦτο σημεῖόν ἐστιν ὑγιαίνειν τὴν ἀκοήν. Ἔστι δὲ τὸ τυπτόν καὶ τὸ
 τυπτόμενον ποιητικὴ τοῦ ψόφου, καὶ ἡ ψόφησις, οἷόν τις | κίνησις μεταξὺ f. 215
 ἀμφοτέρων, μία μὲν τῷ ὑποκειμένῳ, δύο δὲ τῷ λόγῳ, τοῦ μὲν ὡς ποίησις
 θεωρουμένη, τοῦ δὲ ὡς πάθος. Ἔτι, ὡσπερ διὰ τοῦ φωτός αἱ τῶν
 χρωμάτων διαφοραὶ δείκνυνται, οὕτω καὶ τὸ ὀξύ καὶ τὸ βαρὺ ἐν τοῖς
 κατ' ἐνέργειαν ψόφοις μεταφορικῶς ἀπὸ τῶν ἀπλῶν οὕτω λεγόμενα, ἐν
 οἷς τὸ μὲν ὀξύ κεντεῖ καὶ διεισδύνει τάχιστα ἐπὶ πλείστον, τὸ δὲ ἀμβλὺ
 βραδέως. Οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐν τοῖς ψόφοις ὀξύ καὶ βαρὺ, τὸ μὲν ταχὺ καὶ
 ἐπὶ πλείστον, τὸ δὲ βραδέως καὶ ἐπ' ὀλίγον κινεῖ τὴν αἰσθησιν. Ἔτι, εἰ
 φωνὴ κυρίως τῶν ἐμψύχων, οὐ κυρίως καὶ καθ' ὁμοιότητα μόνον φωνὴ
 τῶν ἐμψύχων ὁ ψόφος λέγεται. Ἐὰ δὲ ἐμμελεῖ ἄψυχα καὶ αἱ λύραι καὶ
 πλείω τὴν ὁμοιότητα ἔχουσιν, ῥυθμοῖς ἐοικότα καὶ διαλέκτοις. Ἔτι, τὰ
 ἀναιμα ἄφωνα εἰσιν, ὡς τὰ ἔντομα καὶ ὀστρακάδερμα καὶ μαλάκια καὶ
 τῶν ἐναίμων τινά, ὡς ἰχθύες· οὐ γὰρ ἐν ἀέρι βιοῦσιν· φωνὴ δὲ ἀέρος
 ἐστὶ κίνησις. Ἔτι, μόνον τῶν ζώων φωνεῖ τὰ δεχόμενα ἀέρα· δέχεται δὲ
 τὰ ἀναπνέοντα· τῇ δὲ ἀναπνοῇ, παρ' ὅσοις ἐστίν, οἷον τοῖς πτηνοῖς καὶ
 χερσαίοις, ὑπηρετεῖ μὲν ἡ γλῶσσα, καθάπερ καὶ πρὸς τὴν γεῦσιν ἀναγ-
 καιστάτην οὖσαν τοῖς ζώοις ὑπηρετεῖ, ἔτι χωρὶς γεύσεως οὐ δύναται
 ζῆν· ὡσπερ καὶ ἡ ἀναπνοὴ δύο λυσιτελεῖ, καταψύχουσα τε ἐντὸς τὴν
 καρδίαν καὶ τῇ φωνῇ συντελοῦσα. Ὅργανον δὲ τῆς ἀναπνοῆς καὶ ὁ
 φάρυγξ· τοῦτο δὲ χάριν τοῦ πνεύματος, θερμοτάτου ἔντος ὡς ἔγγιστα
 ὄντος τῇ καρδίᾳ, τῇ πηγῇ τοῦ θερμοῦ· ὑπηρετεῖ δὲ καὶ τῇ φωνῇ ὁ φάρυγξ·
 τὰ δὲ μίτε εἰσπνέοντα μίτε ἐκπνέοντα φωνεῖν δύνασθαι. Γίνεται δέ, ἵνα
 μὴ ἐν τῷ ἐμπνέειν ἅμα καὶ φωνεῖν πλείων ἢ ἐκροὴ τοῦ πνεύματος γίνηται
 καὶ ἀδιάρθρωτος, μήτε ἐμποδίζηται ἢ φύσις εἰς ἄμφω μερίζομένη. Ὅθεν
 καὶ οἱ παρατείνοντες τὴν φωνὴν ἐπὶ πλεόν, οὐκ ἐξαρκοῦντος τοῦ διαπαν- 40

μένου πνεύματος, δοκοῦσιν οἶονεὶ πως ἐκπνεῖν, καὶ οἱ ἐπὶ πλείστον
 συνείροντες τὴν φωνὴν θαυμάζονται ὡς ἰσχυρότεροι, καὶ διὰ τοῦτο πλήρεις
 ὄντες ἀέρος πολλοῦ πρότερον τεθησαυρισμένου. Ὅσα δὲ μήτε πνεύμονας
 ἔχει, μηδὲ καρδίαν οὐδὲ φάρυγγα, οὔτε ἀέρος ἐν μετουσίᾳ γίνονται· διὰ
 5 τοῦτο οὔτε φωνοῦσιν.

Ἐπιφ. 215^v Ὅτι ἡ ὄσφρησις ἀτονωτέρα ἐν ἡμῶν τῶν ἄλλων αἰσθήσεων· ὅθεν καὶ
 πολλὰ τῶν ἀλόγων κρείττω ταύτην ἡμῶν ἔχουσιν. Ἐπι, καὶ ἀόριστα τὰ
 ὄσφραντά, καὶ οὐκ ἔστιν ὀνομάζειν αὐτὰ γενικῶς, οὔτε κατ' εἶδη, ὡς τὰ
 10 ὄσφρήσεως, ὅτι τοῖς μὲν τῶν ὄσφραντῶν ἡδεται, τοῖς δὲ λυπεῖται, ὁ καὶ
 ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ὑπάρχει, ἐπὶ διορισμένοις μέντοι τοῖς αἰσθητοῖς·
 ἀτονοῦσα γὰρ πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν κατ' αὐτὴν αἰσθητῶν μόνῃ τῷ
 ἡδεῖ καὶ ἀνιάρῳ διαστέλλει ταῦτα. Κατὰ μεταφορὰν μόνην ἀπὸ τῆς
 γεύσεως εἰώθαμεν λέγειν ὄσμάς γλυκείας καὶ πικράς καὶ ὀριμείας καὶ
 15 ἀνθηράς καὶ λιπαράς, ἃ κυρίως τῶν γευστῶν εἰσιν αἱ διαφοραί, τουτέστι
 τῶν χυμῶν. Ἀκριβεστέραν δὲ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὴν ἀφῆν ἔχει ὁ
 ἀνθρωπῶς, καὶ μόνην αὐτὴν ἄμεινον ἢ κατὰ τὰ ἄλλα πάντα ζῶα· διὸ
 καὶ φρονιμώτερος τῶν ἄλλων ζῶων ἐστίν. Καὶ τούτου σημεῖον, ὅτι καὶ
 ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων οἱ μαλακώτεροι τὰς σάρκας εὐφυέστεροι πρὸς
 20 τὸ φρονεῖν τῶν σκληροσάρκων, τοῦτο δὲ διὰ τὸ εὐδιόδεκτον καὶ εὐδιαφύ-
 ρητον τῶν ἐν τῇ φύσει περιττωμάτων, ὧν μὴ κατακλεισμένων τῷ ἐπι-
 φράττεσθα· τῇ σκληρότητι, ἀλλὰ βραδίως ἐν τοῖς μαλακωσάρκοις ἐκκρino-
 μένων, τὸ φανταστικὸν πνεῦμα, ἧτινι ὁ νοῦς ἐποχεῖται, ἀμιγῶς κρατύνεται,
 καὶ προκοπὴν ἐντεῦθεν ἢ γνωστικὴ ἕξις λαμβάνει.

25 Ὅτι ὡς ἡ ἀκοὴ τοῦ ἀκουστοῦ, καὶ ἡ ὄψις τοῦ ὄρατοῦ καταληπτικὴ
 καὶ τῶν στερήσεων, οἶον ἀνακούστου καὶ ἀοράτου, οὕτω καὶ ἡ ὄσφρησις
 ὄσφραντοῦ καὶ ἀνοσφράντου ἢ αὐτῆ· ἀνόσφραντον δὲ ἢ τὸ μηδὲ ὀλως
 πεφυκὸς ὄσφραντὸν εἶναι, ἢ οὐ βραχεῖα ἢ ὄσφρησις, ἢ οὐ ἢ ὄσφρησις
 βλαπτικὴ, ὡς καὶ τὸ ἀόρατον εἴρηται πρότερον οὕτω νοεῖσθα· τριχῶς.

30 Ὅτι τὰ πλείω τῶν ζῶων ὄσφραίνεται ἀναπνέοντα· τὰ δὲ ἔντομα μὴ
 ἀναπνέοντα, ὡς αἱ μέλιττα· ἐπὶ τὰ ἀνθη καὶ τὴν τροφήν ἔλκονται ὑπὸ
 τῆς ὄσμης, καὶ ἀποτρέπονται ἀπὸ τοῦ καπνοῦς. Τὰ δὲ μετὰ ἀναπνοῆς
 ὄσφραίνοντα οὐ δύναται ὄσφραίνεσθα· εἰ μὴ εἰσπνέοντα· οὔτε γὰρ ἐκ-
 πνέοντα, οὔτε τῶν ὄσφραντῶν ἐπιτιθεμένων τοῖς πόροις τῆς ὄσφρήσεως
 35 καὶ εἰργόντων τὴν εἰσπνοήν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ὄρασεως εἴρηται.

Ἐπιφ. 216^v Ὅτι μεταξὺ τῆς γεύσεως καὶ τοῦ γευστοῦ οὐδέν, καὶ τοῦ ἀπτοῦ καὶ
 τῆς ἀφῆς οὐδέν ἐστι μεταξὺ. Ἐχουσι δὲ ὁμοίως ταῦτα, διότι τὸ γευστὸν
 τρόπον τινὰ ἀπτόν ἐστιν, καὶ ἡ γεῦσις ἀφῆ· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις αἰσθή-
 σεσιν, ὡς εἴρηται, μεταξὺ τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθητοῦ τὸ διαφανές
 40 καὶ τὸ διηχές καὶ τὸ δίοσμον. Ἐστι δὲ τι ἀνάλογον μέσον τῆς γεύσεως

καὶ τοῦ γευστοῦ ἢ ἐν τῷ χυμῷ ὑγρότης· καὶ τὰ δοκοῦντα γὰρ ξηρά, ὡς οἱ ἄλλες, εὐτηκτά εἰσι, | καὶ ἐν τῇ γλώττῃ τηκόμενα εἰς ὑγρότητα f. 216
λύονται καὶ τὴν ἐν τῇ γλώττῃ συντίκουσιν ὑγρότητα, ὅσα μὴ τίκονται
ὡς οἱ ἄλλες. Τὰ δὲ ὑπερκαιόμενα καὶ ὑπερξήρα οὐδὲ δύνανται γευστὰ
εἶναι. Διὰ τοῦτο οὐκ ἄνευ ὑγρότητος ἢ γεῦσις τοῦ χυμοῦ ἔστι τοῦ
γευστοῦ, καὶ ἔστιν ὡς περ μέτρον ἀνάλογον. Ἔστι δὲ, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων
αἰσθήσεων εἴρηται, καὶ ἡ γεῦσις οὕτω τῶν ἀντικειμένων, ἤγουν γευστοῦ
καὶ ἀγαθοῦ, καταληπτικὴ, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τριχῶς, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων
εἴρηται, ὡς ἀνακούστου καὶ ἀσράτου· ταῦτόν δὲ ἔστιν εἰπεῖν γευστὸν
καὶ ἄγευστον, καὶ ποτὸν καὶ ἀποτόν, ἐπεὶ τὸ γευστὸν οὐκ ἄνευ ὑγρότητος, 10
τὸ δὲ ποτὸν ὑγρὸν· ὥστε καὶ ποτοῦ καὶ ἀπότου ἢ γεῦσις καταληπτικὴ.
Δεῖ δὲ καὶ τὸ τῆς γεύσεως ὄργανον τὴν γλῶτταν οὔτε ξηρὰν εἶναι πάντῃ,
οὔτε δίυγρον. Εἶδη δὲ χυμῶν πρῶτα τὸ γλυκὺ καὶ πικρὸν· ἐχόμενα δὲ
αὐτῶν, τοῦ μὲν γλυκέως τὸ λιπαρὸν, τοῦ ἐτέρου δὲ τὸ ἀλμυρὸν, μεταξὺ
δὲ ἀμφοτέρων, τὸ ὀσμυρὸν καὶ αὐστηρὸν καὶ στρυφνὸν καὶ ἐξύ. 15

Ἔστι καθάπερ εἰ καὶ ἀφί, τις ἐστὶν ἢ γεῦσις, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ δύο
αἰσθήσεις εἰσὶ, καὶ διακεκριμένα τούτων τὰ αἰσθητήρια, οὔτω καὶ ἡ ἀφί,
εἰ καὶ ὁμοίᾳ μία αἰσθησις εἶναι, οὐκ ἔστι μία, οὐδὲ ἐν αὐτῆς αἰσθητήριον.
ἢ σάρξ, εἰ καὶ δοκεῖ τισιν, οὐδὲ παντάπασιν ἀπτεται τοῦ ἀπτοῦ ἢ ἀφί,
ἀμέσως, ἀλλ' ἔστι τι μέσον, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς γεύσεως εἴρηται, εἰ καὶ ἀνε- 20
παίσθητον καὶ νῶ μόνον καὶ λόγῳ θεωρητόν.

Ἔστι, ἐπειδὴ τῶν γευστῶν καὶ ἀπτῶν ἐπὶ τῆς γλώττης τιθεμένων καὶ
τῆς σαρκός, ὅμως ἢ αἰσθησις αὐτῶν ἀκολουθεῖ καὶ κατάληψις, οὐκ ἄρα
αὐτὰ ἔστι τὰ αἰσθητήρια, ἀλλὰ ἄλλο τι εἴσω περὶ τὴν καρδίαν, ὑφ' ἧ
ἀντίληψις τῶν ἀπτῶν καὶ γευστῶν γίνεται διὰ τῆς γλώττης καὶ τῆς 25
σαρκός. Καὶ αἱ ἄλλαι γὰρ αἰσθήσεις, ἐπιτιθεμένων τοῖς αἰσθητήρι-
οῖς, ἀργοῦσιν, ὡς εἴρηται.

Ἔστι ἀπτά εἰσὶν αἱ πρῶται διαφοραὶ τοῦ σώματος, ἢ σῶμα, ὡς
θερμόν, ψυχρόν, ὑγρὸν, ξηρόν, ὑφ' ἧς αἱ ἄλλαι ἀνάγονται. Ἔστι δὲ ἡ
ἀφί ἀπτοῦ καὶ ἀνάπτου, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εἴρηται, ὅτι τῶν 30
ἀντικειμένων εἰσὶν αὐταὶ πάσαι.

Ἔστι καθόλου αἰσθησίς ἐστιν τὸ δεκτικὸν τοῦ εἶδους τῶν αἰσθητῶν
ἄνευ τῆς ὕλης κατὰ τὸ ἐν τῷ ζῳῳ αἰσθητικὸν καθόλου πνεῦμα,
διάφορα τὰ ὑπηρετικὰ αἰσθητήρια ἔχον εἰς τὴν ἀντίληψιν ἐκάστου τῶν
αἰσθητῶν, αἰσθητήριον δὲ ἐν ᾧ πρώτη ἢ τοιαύτη δύναμις ὡς εἴρηται 35
εἶναι καθόλου, τὸ αἰσθητικὸν πνεῦμα. Ἔστι δὲ ἡ αἰσθησις καὶ τὸ αἰσθη-
τήριον τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ταῦτόν καὶ ἐν, | τῷ δὲ λόγῳ διάφορα, εἴτουν f. 216
δύο· ἢ μὲν γὰρ αἰσθησις ἀσώματόν τε καὶ ἀμερές, τὸ δὲ αἰσθητήριον
μέγεθος ἔχει εἴτουν διάστασιν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ ὑπερβολαὶ τῶν αἰσθητῶν
φθαρτικαί εἰσι τῆς αἰσθήσεως ὡς οὔσης λόγου καὶ εἶδους, ὡς περ καὶ τὴν 40

ἐν τοῖς μουσικοῖς ἁρμονίαν φθείρει καὶ διόλλυσιν, εἴ τις σφοδρότερον κρούει τὰς χορδὰς ἐνσκήπτων. Ἐντεῦθεν δῆλόν ἐστιν ὅπως τὰ φυτά, ὡσπερ ἔμψυχα ὄντα, οὐκ αἰσθάνεται, διότι οὐκ ἀντιλαμβάνεται τῶν εἰδῶν μόνων τῶν ἀπτῶν, ἐπειδὴν φύχεται, ἢ θερμαίνεται ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ὁμοῦ
6 μετὰ τῆς ὕλης αὐτῶν ἄπτεται, καὶ ὅλως τὰ ὑπ' ἀμφοῖν τοῦ τε εἶδους καὶ τῆς ὕλης ἅμα διατιθέμενα τῶν αἰσθητῶν ἀναίσθητά εἰσιν, πάσχοντα μὲν, οὐ συνεικότα (?) δέ· διὸ καὶ λέγεται ποτε ὁ ἀῆρ ὄζειν ὑπὸ τῶν ὀσφραντῶν πάσχων ἐν τῷ διαβιβάσει τὴν ὄσμήν πρὸς τὰ αἰσθανόμενα· οὐκ ὀσφραίνεσθαι δὲ λέγεται, ἢ αἰσθάνεσθαι: —

10

Sur le livre III.

Ἐκ τοῦ τρίτου.

Ὅτι οὐκ εἰσὶ πλείους αἰσθήσεις τῶν πέντε τῶν διωρισμένων. Εἰ γὰρ ἔλλείπει τις αἰσθησις ἄλλη, ἔλλείπει καὶ τὸ κατ' αὐτὴν αἰσθητήριον, καὶ ἔσται τινὰ ἀίσθητά, ὧν μὴ ἔστι καταληπτικὴ αἰσθησις καὶ τὸ οἰκεῖον
15 ταύτης αἰσθητήριον· τοῦτο δ' οὐκ ἀληθές, ὡς δῆλον μάλιστα ἐπ' ἀνθρώπου τοῦ τελειότερου τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν ἔχοντος καὶ ὑψηλοτέρᾳ ψυχῇ ζῶντος. Ἐνια μὲν γὰρ τῶν ζῴων, ὡς τὰ ζῴοφυτα, μίαν μόνην ἔχει αἰσθησιν, τὴν ἀφήν· ἔνια δὲ δύο αἰσθήσεις ἔχει, καὶ ἔνια τρεῖς ἢ τέταρα, ἐν οἷς πρώτη ἐστὶν ἡ ἀφήν, καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἄλλαι χωρὶς αὐτῆς
20 οὐδαμοῦ, εἰ καὶ αὕτη χωρὶς τῶν ἄλλων εὐρίσκεται. Ἐν οἷς δὲ τὸ κατὰ τόπον κινεῖσθαι, ὃ τῆς ζωτικῆς ψυχῆς ἐστὶ τελειότης, πᾶσαι εἰσιν, οὐ πλείους δέ, ὡς εἴρηται, τῶν πέντε. Καὶ αἰσθητὰ δὲ καθόλου πέντε, ὡς εἴρηται· κίνησις, στάσις, μέγεθος, ἀριθμός, σχῆμα· ταῦτα γὰρ κοινῶς ἐνθεωρεῖται τοῖς αἰσθητοῖς· διὸ ἐκάστη αἰσθησις οὐ τοῦ οἰκείου μόνον
25 ἀντιλαμβάνεται· αἰσθητοῦ, αἶσον ἢ ὄψις τοῦ ἔρατοῦ, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ καὶ τούτων ὡς συνόντων τῷ ὀρωμένῳ. Ὅθεν οὐδὲ κατὰ συμβεβηκὸς τούτων ἀντιλαμβάνεται, ὡς ἐπ' ἄλλων τῶν κατὰ συμβεβηκὸς, ἅμα τῷ οἰκείῳ αἰσθητῷ συνυποπιπτόντων τῇ αἰσθήσει· καὶ συγγνωριζομένων, ὡς ὅταν ἅμα ὀρώη καὶ λευκὸν εἶναι τὸ προσκόν ἢ ὄψις, καὶ υἶὸν Κλέωνος· ἀλλὰ
30 καθ' αὐτὸ τῶν τοιούτων αἰσθάνεται, διότι οὐκ ἄνευ αὐτῶν ἐστὶν αἰσθητὸν τὸ ἐκάστη αἰσθήσει αἰσθητὸν, ὡς οἰκείως συνόντων.

Ἔτι δαίχνυσι διὰ τί μὴ μία αἰσθησις ἡμῖν, ἀλλὰ πλείους· καὶ ὅτι
f. 217 τῇ αὐτῇ αἰσθήσει ἢ ὀρώμεν, ταύτη | καὶ αἰσθανόμεθα ὅτι ὀρώμεν, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως αἰσθήσεων ἐπεξεργασμένως δαίχνυσι· λύων καὶ
35 ἐνστάσεις τινάς· καὶ ὅτι τὸ ἐνεργεῖα αἰσθητικὸν καὶ ἐνεργεῖα αἰσθητὸν ἅμα· καὶ ἢ ἐνεργεῖα αἰσθησις καὶ τὸ ἐνεργεῖα αἰσθητὸν· καὶ ἢ ἐνέργεια μία ἐν ἀμφοῖν τῷ ὑποκειμένῳ, τῇ σχέσει ἢ τῷ λόγῳ διαρουμένων· καὶ ὅτι ἐκάστου αἰσθητοῦ λόγος τίς ἐστὶν ἢ κατ' αὐτὸ αἰσθησις, ὡς ἢ ἀχολή